

ԾԱՂԻԿԻ վերաբերեալ ամէն գործի
համար գիտել.

Առ. Հրատարակիչն
ԳՐԻԳՈՐ Պ. ԳԱՅՍԵՐԵԱՆ

Տնօրէն ԽԱԶԻՆԷՒ ՖԻԻՆՈՒՆԻ
եւ Տէր ԱՍՐՐ ԳՐԱՏԱՆ:

Կ. Պոլիս, Պապը—Ալի Բասսիւի,
թիւ 44:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ ԿԱՆԽԿ
Պաշտոն համար տարեկան (52 թիւ) 20
Գաւառաց համար 33 զը.
Ուսման համար 3.5 բուլլի
Աւելի երկիրներու համար 7.5 ֆրանկ
Փափաքողներու իրեն նման թերթ մը
կը գրկուի ձրիաբար:
Գաւառներէն գրածի տեղ (ամսա-
եան նամակագրոյժ՝ եւս կ'ընդունուի:
Դրանուցման տարը 2 զրուշ:

محل اداره سی
استانبوله باب عالی جاده سنده
عصر کتبخانه سی صاحبی، «زاعیک»
غزته سی ناشری و «خزینة فنون»
غزته سی مدیری کرقور
—o—
S'adresser à
Krikor B. Kaissérian
Editeur des journaux heb.
«Dzaghik» et «Hazineh-funoun»
proprietaire de la librairie
«Assir»
Bab-Ali, Djaddéssi. N. 44
Constantinople

20 Փարս

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

20 Փարս

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 12

ՇԱԲԱԹ

30 ՅՈՒՆԻՍ 1894

Ա. Զ. Դ.

Բանաւոր պատճառով մը «Ծաղիկ» այս
չարթիւն առանց թերթին իրենց:

ԲՈՎԱՆ ԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քիչ մը աղիւս ըլլանք Զ. Բ. Ա.
Մեր շրջանաւարտ օրի-
որդները Բ. Գ. ԵԱԼԵԱՆ
Վերջին պատասխան ՏԵՐԵԱՆ ԶՈՒԳԱՍՏԵԱՆ
Գաւառացի ոսկերիչ
Գերդաստան մը Ա. Զ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Կերպարներ խոհեր ԹԵՂԻԿ
Վաշտերուն մէջ Վ. Ա. Ա. ԶԱՐԻԳԻՆԵԱՆ
Արք — ԲԵՆԴԱՆ ԲԱՆԴԱՆԵԱՆ
Գրական լուրեր Զ. Բ. Ա.
Կոպիկի լուրերը — Արմէր Գրամից — Ազգեր:

ՔԻՉ ՄԸ ԱԶՆԻԻ ԸԼԼԱՆՔ

Վիշտան ու թերթիւնը իրենց նախ-
նական վիճակէն չեն հեռանար՝ ցորչափ
մին ախտաւոր մը ու միւսն՝ մասնաւոր մը
չունին:

Թերթիւն մը, իրեն հանրային բարե-
բաւ դեղատարի մը, պարտքն է ցոյց տալ
իր հասարակութեան յոռի բարքերը եւ
հոգ տանիլ անոնց անհետացումին:

Թերթիւններ կան որոնք մասնակի
հանգամանք ունին կամ ժողովրդի մը մէկ
մասին վրայ միայն կը ծանրանան. թե-
րթիւններ ալ կան որ ամբողջ սեռի մը
վրայ տարածած են արդէն իրենց տապ-
հանիչ ազդեցութիւնը: Առաջինները թե-
րեւս ըստ միայն ինքնին քանի մը
անգամ ջոշտիւնէն վերջ. բայց ետքին-
ները շատով չեն անհետացուիր, որչափ
ատեն որ նոյն իսկ մասնաւորները վա-
րակաւ կը մնան մի եւ նոյն ախտով:

Գրողները ընթերցող հասարակութե-
նէն ի՞նչպէս կրնան պահանջել այն բանը
զոր իրենք չունին. հասարակութիւնը
ի՞նչպէս կրնայ ներշնչուիլ համեմատ-
ութեան ու աղնուութեան այն բարձր ու
գիտլի վար չի տեսներ իր ափ մը գրող-
ներուն վրայ:

Կրթութեւ, յառաջդիմելու, վերջա-

պէս ամեն բանի մէջ եւրոպացիներու
—մասնաւորապէս ֆրանսայի— նմանիլ
կը ճգտինք. սակայն անոնք չառ հեռու
են մեզմէ եւ անոնց բարքերը մինչեւ որ
հոս բերան, անոնի թանձր դիմակներ
կառնեն որ ճանչցուելու համար մասնա-
գէտներու կարօտը քաշել կուտան մեզի:
Մեր արաֆրանկան չառ ու չառ տարբեր
է անոնցինէն:

Առանց քննելու, թէ եւրոպայէն փոխ
առնուած բարքերը ի՞նչ ազդեցութիւն
ըրած են մեր հասարակութեան վրայ,
—բան մը որ չպիտի կրնար ամբողջա-
րանի մը տողի մէջ— հիմա հիմա պըղ-
տիկ նման մը տալ կուղեմ ունելով մի-
այն գրողներու խումբը:

Մեր գրողներուն համար մասնաւորա-
կարելի չէր աղնուութեան ու քաղաքա-
վարութեան մէջ հետեւիլ մեր թուրք
գրող հայրենակիցներուն՝ որոնք բարե-
բաւ այս մասերուն մէջ, կրնամ ըսել, կը
գերազանցեն բոլոր օտար գրողները: Եւ-
րոպական բարքերու հոսանքը մինչեւ ե՞րբ
պիտի քաշէ մեզ իր ետեւէն:

Պարզ երթալով թիւն մը չէ, ինչ որ
պիտի ընեմ. տեղական այս երկու ցեղի
գրողներուն վրայ կազմած գաղափար
որ արդիւնք է բաւական ժամանակի փո-
ճառութեան՝ կրնայ զիս ազատել սոսկ
երթալով թիւն մը ընելու վտանգէն:

Թուրք անհոտ մը՝ իր խմբագրատուն-
ներէն մին մանկու. տառն, չունի այն
չափազանց երկնաւորութիւնը, որով մեզմէ
մէկը կը մտնէ մեր խմբագրատուններէն
մին. առաջինին մէջ ներկայացողը ով որ
ալ ըլլայ կը հանդիպի անոնի աղիւս ըն-
դունելութեան մը որ, եթէ կարելի ըլ-
լար, ալ գործ ելնել չպիտի ազդէ: Մեր
խմբագրատուններուն մէջ՝ ներկայացողը
միշտ անաղնկաւորութեւ կը հանդիպի — «մի
էք, ինչպէս եկաք» ի կոչու հարցումին՝ որ
խառնազէմ մարդու մը բերնէն կ'ելնէ,
կը յաջորդէ — գրեթէ միշտ անպատ-
այցելովին — ֆրանսերէն կամ անգլի-
երէն խօսակցութիւն մը երկու աշխատ-
կիցներու մէջ, որոնք «ինչպէս ճամբներ» ի
բանաձեւը չինքու. տառն, չեն իսկ մը-

տարբեր թէ եկողը գտցէ հասկնար ի-
րենց լիւսած օտար լեզուէն:

Գրողները՝ մասնաւոր խմբագիրները
գիտնալու չէ՞ն որ իրենք հանրութեան
կը պատկանին — ազանգը ընդհանուրին
սեպհակամութիւնն է — եւ հանրութիւնը
աղնուութիւն կը պահանջէ իրենցմէ:

Թուրք հասարակութիւնը կը յարգէ
իր գրողները ու անոնք փոխադարձ ազ-
նուութիւն ցոյց կուտան: Թուրք անհո-
տը, ըլլայ մայրաքաղաքացի, ըլլայ գա-
ւառացի, կը խոնարհի մինչեւ «վիշտ» համ-
բարել իր գրողէն, զոր անուանով մի-
այն կը ճանչնայ, ու էն մեծ գրողէն
չի գտնուանար մերթելու տեսակցութիւն
մը, զոր էն համբաւ գրելը, իրեն աշ-
կերա, կը խնդրէ իր փարպեանէն:

Մեր նորահաս գրողները հինքուն
քով — բացառութեան առջեւ միշտ գլուխ
կը ծռեմ — կը գտնենք պէտք եղած ազ-
նուութիւնը. — սրկէ ալ միտքս ինկու
այս ձախող հարցումը... — բնաւ: Այն
մասաղ գրիչները, որ հանրութիւն ու
տաղանդ ունին, գիտէ՞ք ինչ պատգամ
կառնեն հինքուն խմբակէն. «գրելու հա-
մար տարիք յարմար չէ տակաւին, 30-
40 տարին թեւակոխէ, վերջը» ասիկա
«լողալ սարվէ վերջը ծովը մտիւր» չի՞
նմանիր: Իրենք այգալէ՞ս ըրած են արդ-
եօք, բայց անոնք բացառութեան մեծա-
շնորհն ունին:

Եթէ չեմ սխալիր, գրեւէն տաղաւակ
զգալու տարիքն է այդ ցոյց տրուածը՝
որուն եթէ հետեւած ըլլային գիտա-
գարար մեր գրողները, հիմա չպիտի ու-
նենային անշուշտ մեր հին ու նոր կա-
րող գրիչներէն շատերը, մինչեւ . . .
ամենէն աւելի պզտիկը, — տարիքով —
Չօպանեանը, որոնք իրենց գրական փառ-
քը չինքու. համար չ'սպասեցին . . . 30-40
գարուններու:

Նորեւակ գրող մը եթէ անխորհրդա-
բար աննպատակ կարծիք մը յայտնէ, վայ
է եկեր գլխուն, օձիքը անզգալարար
ձեռք տուած կըլլայ ու ամեն տեղ կը
հալածուի հինքուն՝ որոնք չեն քաշուի
տգաւանայիք ընել նոյն իսկ այն թերթին:

որ անոր գրածները հիւրընկալելու անփորձութիւնը կունենայ:

Այս ճամբան չենէր: Տէրութեան կամքն ու մեր փափաքն է թերթերու համերաշխութիւնը: Գրողները, խմբագիրները պէտք է անտեսեն այդ սղին ու մանաւանդ պէտք է աղնիւ ըլլան:

Յ. Մ. Ա.

Կ Ր Թ Ա Կ Ա Ն

ՄԵՐ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐԸ

Թէեւ ցաւալի՝ ճշմարիտ իրողութիւն մըն է թէ՛ մեր աղջիկներէն անոնք իսկ որ դպրոցական չըլլան մը բոլորած են, զուրկ են իմացական դարգացումէ, և չունին կարողութիւն իրենց ուսածները պատշաճեցնելու իրենց պէտքերուն: Հետեւեալ դէպքը կը ծառայէ ի վեր հանելու մեր կրթութեան այս մեծ թերին:

Աղջկանց վարժարանի մը խնամակալութիւնը տարի մը առաջ պատիւ ըրաւ ինձ հրաւիրելով դաշտային խնճոյքի մը զոր իր երջանիկ սանուհիներուն կու տար մասնիկի գեղեցիկ օր մը. պիտի չխօսինք թէ՛ ի՞նչպէս անցուցինք այդ օրը զի կարեւոր կապակցութիւն մը չունի մեր բնիկներին հետ, ուստի ուղղակի մեր նպատակին դիմենք: Երեկոյեան դէմ սիրուն հանդէս մը տեղի ունեցաւ դրօսաւսուցչին սաղարթագեղ ծառերուն հովանոյն տակ՝ գեղեցիկ հաս ուսման արտասանուեցան, քաղցրանբազ երգեր երգուեցան առանձին և խմբովին. հոսի սպա խնամակալութիւնէն մին ծանոյց թէ՛ վարժարանին նախկին ընթացաւարտներէն երկու օրիորդներ պիտի խօսին. ծափահարութեանց մէջ ի տես եկաւ օրիորդ մը ճերմակներ հագածու խօսեցաւ նախ՝ կրթութեան պէտքերն վերայ, յետոյ ցաւ յայտնեց որ ծնողք անտարբեր են կրթութեան մասին, զի վարժարան չեն դադար իրենց զաւակներուն քննութեանց ներկայ ըլլալու համար: Վերջացուց խօսքը երախտադիտական բռնուն զգացումով շնորհակալութիւն յայտնելով իր ժամանակի (անուանելով) տեսչուհւոյն և ուսուցչաց իրենց տարած խնամքներուն համար: Ակամայ ծափահարեցինք օրիորդը, յուսովիւ կողմէնէն: Երկրորդ օրիորդը յաջորդեց իր ընկերուհւոյն, կրկնեց — անշուշտ տարբեր բառերու և ձևերու տակ — ինչ որ տառիներ ըսած էր:

Հիանալի չէ՞ այն յիշողութիւնը որով 3-4 տարիներէ վերջ, օրիորդները անսխալ կը կրկնեն ինչ որ երբեմն արտասանած են դպրոցական պարգեւարաշխութեանց հանդէսներու առթիւ, բայց կ'արգահատինք այն ուղղութեան վրայ որ կը մշակէ յիշողութիւնը՝ բոլորովին անմշակ թողլով դատողութիւնը:

Ի՞նչ զարգացում կրնանք սպասել օրիորդներէն, որք դպրոցական հանդէսի մը առթիւ արտասանուած ճառ մը դաշ-

տային խնճոյքի մը մէջ կրկնելու անպատշաճութիւնը ըմբռնելու կարողութիւնը չունին. ի՞նչ զարգացում սպասենք օրիորդներէն, որք իրենց (նախկին) տեսչուհւոյն և ուսուցչաց շնորհակալութիւն յայտնելու ժամանակ, չունին փափկանքկատութիւն շնորհակալութեան փոքրիկ բաժին մը հանելու նոր տեսչուհւոյն և ուսուցչաց որք զիրենք հրաւիրած էին:

Ես վստահ եմ թէ՛ այդ օրիորդներ մայիսը նկարագրող, դպրոցական կեանքի քաղցրութիւնները բացատրող ճառեր դոյ ըրած էին երբեմն. վստահ եմ նաեւ որ, շնորհակալութիւն յայտնելու բազմազան ձևերու առատ պաշար մը ունենին. զի մեր վարժարանաց մէջ խնամով կը մշակենք երախտադիտութեան զգացումներն ու արտայայտութեան ձևերը, զի մի՞ գուցէ ապերախտ ըլլան մեզ դէմ «բան մը ուսուցած չըլլալնուս» համար:

Արդ՝ բազմալի էր որ այդ օրիորդներ օգտուած ըլլային երբեմն ի բերան ուսած ճառերէն, ունենային կարողութիւն այդ ծանօթութիւններէն կազմելու պարագային յարմար ճառ մը:

Այսինքն. խնճոյքը մայիսի մէջ կը արուէր — կրնային մայիսը նկարագրել. սանուհիներու և ուսուցչաների կապութիւնը բնականաբար պիտի փոխադրէր զիրենք իրենց դպրոցական քաղցր յիշատակներուն մէջ — կրնային զգրոցական կեանքին վրայ խօսիլ, երանի տալով սանուհեաց որք կը վայելին դեռ այդ կեանքին քաղցրութիւնները: Կոր տեսչուհի և ուսուցիչը կը հրաւիրեն զիրենք դաշտային խնճոյքի մը հաճոյքը վայելելու իրենց հետ — կրնային գործածել շնորհակալութիւն յայտնելու «բանաճէշներէն ո՛ր է մին»: Ահա պարագային յարմար ճառի մը մասունքը, տարբերը: Բայց ինչ որ կը պակասի օրիորդներէն, ասոնք չեն, այլ՝ կարողութիւն պատշաճութիւններ ըմբռնելու, մասերէն ամբողջ մը կազմելու:

Մեր վարժարանաց դասախօսութեանց եղանակին ու նիւթին շատ նպատաստոր չեն աղջիկներու դատողութեան մշակման: Աղջիկները չեն կարող ըստ մարտի, իւրացնել ինչ որ կ'աւանդուի իրենց. դոյ ընել տալու կուսքը դեռ շատ տեղեր իր պաշտօններն ունի, շատ անպաշտօններ կայ եղած եմ աղջիկներու քննութեանց: Թէեւ սքանչելի կերպով ի բերան ուսած են իրենց դասերը, բայց կը տկարանան իմաստի թափանցողութեան և պարունակութեանց բացատրութեան մէջ. և արդարեւ երբ աղջիկներն իրենց դասը պատրաստելու, քննութիւնները յաջող կերպով անցնելու դիւրին միջոց մ'ունին — յիշողութիւնը — յոգնութիւն յանձն չեն առնուր աշխատելու ըմբռնել իրենց դասը, խորհրդածել, և այսու զարգացնել իրենց դատողութիւնը: Քանի՜ քանի՜ անգամներ տեսած եմ ուսուցիչներ գոհ, երջանիկ, իրենց փառաց գաղաթնակէան հասած այն պահուն, երբ իրենց սանուհիներ «պատրաստ պատասխան» ներ կարտասանեն, ներկայից գոհունա-

կութեան և անիմաստ կեցցէներու միջեւ. ո՛վ պատասխանատու է այս վիճակին, անշուշտ ուսուցիչը որ չ'հետամտիր իմասնալու թէ՛ դասին նիւթը պարզաւած, ըմբռնուած իր սանուհիներէն: Այսպիսի դատախօսութեան հետեւող օրիորդներէ իրաւունք չունինք զարգացում, դատողութիւն սպասելու:

Մեր աղջիկներուն ժամանակին մեծ մասը, գրեթէ ամբողջը պիտի ըսեմ, սահմանուած է այն դատուց որք իբր միջոց՝ կ'աւանդուին. բուն նպատակին համար գրեթէ ոչինչ կ'ընենք. «գիրք մը կարդալ կարենալը միջոց մըն է, նպատակին է ընթերցմամբ դրբերու՝ սնանիլ ու զարգանալ: գրել կարենալն ալ միջոց մըն է, նպատակ ունենալով հաղորդել դատարաններն ու զգացումները այլոց:

Արդ՝ մեր աղջիկները 2-3 տարիներ ընթերցանութեան մեքենական գործողութիւնը հազիւ աւարտած, կ'սկսին գրութեան քերականութիւն, կ'ուսանին հուլիսներ, խմբահումներ, նախադրութեանց գործածութիւններ ևն. աշակերտուհին ասոնք ուսանելու համար 1-2 տարի ժամանակ կուտայ, և երբ կուգայ ժամը քերականութեան, այս չոր ու ցամաք մասէն վերջ բուն նպատակովն զբաղելու, կը տեսնենք որ կը թողու վարժարանը, ու մեր գործը կը մնայ անկատար: Այս վիճակը կը շարունակուի շատ տարիներէ ի վեր, բայց մենք չենք արթննար, հետամուտ չենք ըլլար մեր աղջիկներու 5-6 տարիները՝ զորս կ'անցունեն վարժարանին մէջ, օգտակարապէս գործածելու:

Մեր աղջիկները ի՞նչ պիտի ըլլան վարժարանէն վերջ, ի՞նչ են իրենց պարտականութիւնները, ի՞նչ դիւրք և դեր պիտի ունենան ընկերութեան մէջ. ահա այս մասին պարտինք շատ պարզ գաղափար ունենալ, որպէս զի ըստ այնմ կարենանք յառաջ տանիլ անոնց կրթութեան գործը:

Աղջիկները զգայուն են, դատախարակութեան սատարող է աղջիկներու այս զգայնութիւնը. միտքը առանց զգացման, յուզման անգործութեան պիտի դատապարտուէր, բայց անհրաժեշտ է որ մշակենք նաեւ աղջիկներու մէջ՝ ինչ որ կ'անուանուի «խիղճ, բարոյական գիտակցութիւն, դատողութիւն»: Մարի զարգացումով մեր աղջիկները գործելու ուրիշ շարժառիթներ պիտի ունենան, մեր սրբախնդրուն ու յանցանքներուն համար զմեզ չքմեղացնելու սովորական բանաձևն էր «եթէ գիտնային...», այսինքն կը դաւանինք մարի զարգացումը հարկաւոր՝ բարին, ուղիղ ճանճնալու:

Ինչ որ միտքը կ'ըմբռնէ ուղիղ, ճշմարիտ, սիրտը — զգացումները — կը մղէ գմարդ գործողութիւն:

Մեր նպատակը չէր այս անգամ — պարագայի օրերուն մէջ — աղջիկներու կրթութեան ինդիւր քննութեան առնել, այլ պարզապէս յայտնել ցաւալի տպաւորութիւնը որ ըրած էր մարիս վրայ

գլխի տուէք և քիչ մը ժամանակ ալ ողբացէք աշխարհաբարի վրայ . թերեւս դայ օր մը , ուր մեր սիրելի գրաւարը տեսնէք վերակենդանացած : Եւ խնդրեմ այն ատեն միայն դրիչ առէք ձեռք . ու քննողատականներ և եթէ կողմէք . . . ձաւորուողներ մրտեցէք : Հիմա ձեր տեղը ուրիշներուն ձգելու չնորհը չէ՞ք ընել :

ՏԻԳՐԱՆ ԶՈՒԳԱՍՏԵԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԱՒԱՌԱՅԻ ՈՍԿԵՐԻՉ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ ՄԸ

ՊԱՊՂ , ԶԱՆԱԿՂ ԵՒ ԹՈՒՈՂ

Ախլցխայի կարապետ եղևակոյսը շատ կը սիրէր Մկրտիչը , իրեն վաւերուն , մտացի և միանգամայն համեստ ըլլալուն պատճառաւ :

Ախլցխայի մէջ Աղապապ անուն երեւելի ոսկերիչ մը կար , այս ալ Մկրտիչն պատուանկութեան հասակին մէջ շինած ոսկերչական գործերը դիտելով՝ շատ կը հաւնէր , և կը դարմանար թէ՛ ինչպէս այդ հասակին մէջ այնքան ճարտարութեամբ նորին գործեր կը յօրինէ :

Պէտք է ըսել թէ՛ ուստա Աղապապ կարինէն դադարած ոսկերիչ մըն էր , և շատ ճարտար՝ «սալաթ»ով բանուած գործերու մէջ , զիտէր նաեւ փորագրութիւն և քանդակագործութիւն :

Ախլցխայի մէջ ուրիշ ճարտար ոսկերիչներ ալ կային , որոց մէջ անուանի էր այն ատեն Բարեկոյցի Հաճի-Յովհաննէսը :

* * *

Կարապետ և Մկրտիչ՝ հայր և որդի որոնք իրեւն արուեստագէտ արդէն չըլած էին Ասիոյ զլխաւոր քաղաքները , այցելեցին այս օտար ալ կովկասու գրեթէ բոլոր քաղաքները , զայնին էջմիածին , ուր Մկրտիչ , տակաւին 14 տարեկան , Ներսէս Աշտարակեցի յատուկ օրհնութեան ու պարգևին արժանացաւ :

Կարապետ ազան , իւր արտատաշմանի ուղեւորութենէն առաջ , արդէն շինած էր իր համբաւը , ու մեծ գործունէութեամբ կը փայլէր իւր տաղարիւղին մէջ :

Ոսկերիչ-դադմաճութեան մէջ իր տարած արհեստական փայլուն յաղթանակները՝ ամեն տեղ արձագանք դառն էին :

Սալթան Մահմադին ծառայած և բարձր դահլանակութեան արժանացած էր իր արհեստին շնորհիւ :

Ծառայած էր նաեւ կայսեր փեսայներուն՝ Տաւադ Ապուսլան և Հալիլ փաշաներուն , որոնք լիւրջ փարձաբարձ էին զինքը :

* * *

Հաճի Կարապետ ազա , Ռուսաստանի ուղեւորութենէն վաւերաբար , Գալսէրի գնաց ուր հինգ տարի իւր արհեստը շարունակել վերջ տեսնելով որ տեղին գործերն անբուական են զինքը գոհացնելու , գնաց և վերջնականապէս Տրապիզոն հաստատուեցաւ . հոն , չուկային մէջ ոսկերիչներուն մօտ յարմար խանութ մը վարձեց , և սկսաւ գործեր շինել : 1874ին վախճանեցաւ , իր անդրանկածին զաւակը՝ Մկրտիչը տեսնելու կարօտով :

Կարապետ ազան , թողուց չորս արու զաւակներ՝ Մկրտիչ , Թորոս , Յակոբ և Սարգիս ու երեք աղջիկ , որոնց երկուքը ամուսնացուցած էր Տրապիզոնի մէջ :

Չորս տղաքն ալ իրենց տոհմական արհեստին՝ ոսկերչութեան հետեւեցան , բայց ասոնց մէջ ամենէն աւելի համբաւուորն Մկրտիչն էր : (1) որ մինչեւ ցարդ պէտէսթէնի մէջ առանձին խանութ բացած է , և 6 տարեկանէն սկսեալ , Գալսէրի մէջ , հօրը քով ոսկերչութեան աշակերտելով , հօրը հետ չըլեցաւ ամենուրեք :

12 տարեկան էր , Ախլցխայի մէջ երբ երեւելի վարպետ մը դարձաւ Մկրտիչ , և տեղւոյն ոսկերիչները՝ երկու օր շարունակ խորնջոքներ տալով՝ Մկրտիչը վարպետ հանեցին , և Ուստա Մկրտիչ անուանեցին . որովհետեւ սա , թէ՛ ոսկերչութեան , թէ՛ քանդակագործութեան , և թէ՛ միանգամայն փորագրութեան մէջ առաջնակարգ արուեստագէտ մը եղած էր :

Ախլցխայի մէջ Մկրտիչ էֆէնտին տասնըհինգ տարեկան էր տակաւին , այնպիսի ոսկերչական ձեւագործներ արտադրեց , որոնք տեղւոյն զինուորական մեծ պաշտօնակալներուն հիացումը գրաւեցին : Իր արժանիքը գլխահաստուեցաւ , նաեւ Ռուսական կառավարութենէն , որ 1856ին կապուեց « Էնթով » պրօնս միտալ մը նուիրեց իրեն :

* * *

Ուստա-Մկրտիչ՝ «սալաթ»ի արհեստը վերջին ծայր կատարելագործած էր Ռուսաստանի մէջ՝ մասնադէպներու ծառայելով . ու առաջին անգամ Տրապիզոն բերելով զայն ծաղկեցուցած և բազմաթիւ աշակերտներ հասուցած է ամեն տեղ՝ որոնք այս արհեստին հետեւելով , իրենց ապրուստը կը ճարեն այսօր :

«Սալաթ»ի գործերը տարածուած են հիմա Վանի և Էրզրումի մէջ , ուր արհեստին տարածուելուն պատճառ եղաւ , ոսկերիչ Սարգիս ազան է , որ իր մեծ եղբորը Մկրտիչ էֆէնտինին աշակերտած և իր սովորածն նախապէս Վանեցի Խաչիկին սովորեցնելով , անոր միջոցաւ ընդհանրացուցած է արհեստը :

Այս ճարտարութիւնը՝ որ երբեմն Ղարապաղի արհեստաւորաց մասնադիտութիւն էր , անձամբ հետադրքած է զիս Էրզրումի և Վանի մէջ , ուր շատ վարդացած է այդ ձևը :

Արձաթէ՛ ծխաւորներ , ընչաւորներ , ժամացոյցի շլթայներ , անկիլի պատեաններ , եւ այլն կը շինուէին , որոնց վրայ տեղական շէնքերու պատկերներ բանուած էին խիստ ճարտարութեամբ : Տեսայ նաեւ ծխաւոր մը , որ ամբողջ քաղաք մը կը ներկայացնէր , և ուրիշներ՝ որ Ալթիմարը , Երուսաղէմը , Նարեկը , Վարազը , Սեւանայ կղզին , և գոնազան նշանաւոր վանքերու նկարները պատկերացնող սովորական գործ իրեղեններ էին :

Մկրտիչ էֆէնտի Գալփաեան Իզմիր ալ գացած՝ և տեղւոյն երեւելի ժամագործ Մարտիրոս ապա Ալթուհեանէն ժամագործութիւն սովորած է : Այս արհեստին մէջ Մկրտիչի շահած մասնադէպի համբաւը գնահատած է նոյն թիւ իր վարպետը որ պարճեհատելով Էրզրումի « 17 աշակերտ ունեցած եմ , բայց ասոնց մէջ Մկրտիչը մէկ հատիկ եղած է » :

Եւ չէր ալ սխալած : Ժամագործութեան մէջ զլաւի գործաց մը ունի Մկրտիչ էֆէնտի մէկ մէկ երկայնութեամբ շինուած պատի ժամացոյց մը՝ զոր Վիլնայի 1873ի Արուեստահանդիսին համար պատրաստելով հոն տարած է անձամբ , Կայս . առաջին ճարտարապետ Պալեան Սարգիս պէյի ծախքով :

1287 յունիս 4ին կեսաբլիս ծնած է ,

Այս ժամացոյցը , որ 10 տարի 50 օրը անգամ մը կը լարուէր , դժբաղդարար ճամբան՝ ինչպէս կըլլայ , կը կտորի և մեծ ծախքով վերաշինուելով ի տես կը դուրս յիշեալ արուեստահանդիսին մէջ : Մեղք որ սակայն Մկրտիչ էֆէնտին այլեւայլ պատճառներով կ'ստիպուի շուտով ետ դառնալ այդ տեղէն :

Լսած եմ որ , այդ պատի ժամացոյցը՝ վերջը Վիլնայէն տաղանդաւոր հեղինակին զրկած են կտրուուած , խանդարուած վիճակի մէջ :

* * *

Մկրտիչ էֆէնտի 1878ի Բարիլի ցուցակ հանդիսին մէջ ալ ի տես դրած է արձաթէնայ ճարտարարուեստ ծխաւոր մը , որ մեծ ապէս գնահատուած է :

Մկրտիչ էֆէնտի 1881ին Բարիլ գնաց ուր մնաց երեք ամիս և զիտելով գեղարուեստական ձեւակերտները , օգտուեցաւ անոնցմէ : Այս միջոցին ամիսի մը չափ աշխատեցաւ նաեւ երեւելի Ֆրանսայի վարպետի մը քով :

Ֆրանսայի ճարտար արուեստագէտներն էր զարմացած են փորագրութեան և քանդակագործութեան մէջ Մկրտիչի ունեցած ճարտարութեան վրայ , և ըսեալ են թէ՛ առաջին անգամն ըլլալով կը տեսնեն այդ ձևերն մէջ այնքան վարպետ թուրքացի մը :

Ասոնք խնդրած են նաեւ Մկրտիչ էֆէնտիին որ Փարիլ մնայ , սակայն այս վերջինը պարսիկ հիւանդութեան մը բռնուած՝ կ'ստիպուի շուտով մայրաքաղաքս դառնալ :

(Ծանօթութիւն)
Ա. Յ. ԱՅԿԱՅԵԱՆ

ԿԻՐԱԿՍՈՒՏՔԻ ԽՈՂԵՐ

Հեռուն , շատ հեռուն , իրիկունը կը գալարուէր հորիզոնի լուրջ պատանքին վրայ , մարմնող , առկայ լոյսեր ցրելով շարս զին , մինչեւ պատուհանիս բերելով քառակուսին բուռ վրան , որոնց ետին զլիւրդը նստած էի եւ տխուր ու մտածկոտ :

Շարժի իրիկուն էր : Մտաւ իր հին բաւրի սովորութեանը համաձայն՝ կտոր մը խոնկ ձգած էր կրակը :

Չէր զիտեր ինչ թախիծ մը ունի իր մէջ , սղաւորի ինչ խոր թախիծ մը՝ կիրակուաւորն իր խոնկի մեղկ բուրուհուսէտութեամբ , երբ վերջոյցս ալ գաց փորագործներէն ներս մալուիլ , սենեկին լուռ առարկաներուն վրայ նեղելով իր հիւանդ ամուսնութիւնը . . . :

Գլուխը կրակաբանին վրայ կախ , աչուրները կէս մը գոց , մայրս հայր-մեր մը կը մըլթմըլթար մեղմով , ձեռքը խոնկի կապուաթի ծուխերուն մէջ կարտուած . մինչ եւ մտախոհ , բարձրցին վրայ անյարկ , սկսաւ ձեռուն այս մեռելաբայր միջնորդին մէջ ուր քրքում լոյսերուն կը յաջորդէին ստուերները միջնայի , անշուշտ կ'աղօթէի հիմա , մամայիս հետ կըրկներով « ողորմի » առանդական բանաձեւը :

Ու գաղափարներու երազ ոտուամով մը , միտքս — այն հաւատարմութեանն ալիս որ իր մանկութիւնը տեսած բուռիկը չուրկէր ձեռքիս անյուշ ու անայց , — անցեալը կը նետուէր յանկարծ , տխրոյն յաճելով անոր խութիւններուն մէջ ուր « ճնջեցաւ » մը , կոյս ննջեցաւ մը յիշատակները կային թաղուն :

. . . Չեմ յիշեր ինչ բան կապեց մեզ իրարու այն փախուկ և անհաշտանդիւր սիրով զոր հրեշտակները ունին միայն : Բայց սա գիտեմ որ մէկգլխի տեսնալուս առջի՝ օրէն սկսած

էր արդէն մեր սրտի պատմութիւնը, շատ պարզ ու չափ մաքուր, մեր երազներուն ցոլ-բովը ոսկեգոծուած :

Կը յիշեմ այդ պատմութեան յառաջաբանը, մեր առջիննէ համայնքներն անմեղուկ՝ որ չըր-թունքնիս վարդերայիցն ու սարսուռներու տաք հոտանք մը քաղցուցին մեր հոգիներու կոյս խորներուն մէջ :

Ան առեւն տղայ էի դեռ, քու տարիքդ բան մը : Ապագանիս իր ծիածանէ քօղին ետեւէն կը խոտանար գեղեցիկ ըլլալ : Ու սպասեցիր, թեւաւորի մը պէս ուրախ դուարթ, սիրոյ ա-լելուան բերնիդ մէջ :

Տարի մը, երկու տարի, երեք տա... չէ, երբորդին ընկճուած էր ալ, քանզի պզտիկ որ այդ սպասումն իր կապարեայ ծանրու-թեամբ՝ վերցունելիք բեւը չէր քու ճգնիմ ուսերուդ : Ծէնչոյ բնասորութիւնդ որ հմայ-քի ցանցով մը բանաւ էր հոգիս, սկսած էր մեղմանալ : Առաջները սրչափ լեզուանի էիր դուն, ինչ կախարդիչ խօսուածքով մը կը-նէիր տարիանքով ապի սրտիդ խոտովանան-քը : Իսկ հիմա, առեւն անգամ որ քեզ տես-նալ գոյի՝ նայուածքովդ կ'ուզէիր պատմել քու հալածմա՜յ կեանքդ, այն երկար գլխա-նայուածքովդ որոնց մէջ վիշտերուդ բոցը կը կայծկար :

Ու մեռար, մարտիրոսահի մը պէս մե-ռար անձայն անպատե՜նք, միասին տանելով թուամ յոյսերդ ու փեթաւում երազներդ, և անթիւքով սկսող որ անժամանակ կերպով ծլած էր նկարիդիդ :

Մեռելդ տեսնել կ'ուզէի : Դեռ չէին պատ-ներ : Մարդ չկար սենեակիդ, ծնողքդ լալով դրողած էր վարդ :

Ահարեկ, ծնողներս կ'իմտ, և ալ կէս-մեռել մը դրեթէ : Նիւթ մ'աւ փշա կ'ըլ ջա-նալով թուք մը, որ չիկար բերնիս մէջ, մե-տեցայ մահճակալիդ, այն ժանեակէ սրտիս-պանով ծաղկալ մահճակալիդ, որուն եռանկիւն բացուածքէն կը տեսնէի հիմայ անկեղծան մարմնիկդ մատչուի : Դիտեցի պեղ երկար՝ տոնէ, անանկ անթիւքով աչքերով, որոնց մէջ խորին սրտաւում խոնաւութիւն մը կը կաթե-ցընէր, ի դո՛ւր շարժումի մը, գէմքի կ'ըկումի մը սպասելով, ի դո՛ւր աչքիդ տարակնաման ցանցէն ժպտալ մը, նայուածք մը մութալով : Ինտո՛ւր ալ աղւորցիր էիր, ձերմակ քնքուչ հը-րեղատակի մը հանգստանալով դոր երեւակայու-թիւնս կ'ստեղծէ անթմանքի վայրկեաններու մէջ միայն :

Յետոյ խոհեմութեամբ մը, գրեթէ երկիւ-րած օրէն գոյցուցի դողալուն չոր չրթունքս ոտս արտաւանդելով : Վերջին համայնքը և վերջարանը մեր պատմութեան որ սրբերքի մը չափ կ'սկծաղին էր եղած... :

Յուզարկաւորութեանդ ալ եկայ : Ժամուն մէջ անկիւն մը կեցած էի, թեւեռ ծաղած, աչքիս սրտով միշտ քեզի նայելով, քու ձեր-մակ դադաղիդ՝ իր գլխաւորայն ամպիւնին վրայ տ'յնքան արտաւանդելով : Ու երբ սեւաւորեմ մարտաբորները բամբային թաւ ձայնով մը ըս-կրտան «Դատեա սէր գայնտիկ»ը եղանակել, անանկ գէշ եղայ, անանկ գէշ եղայ չոր լալս ո՛ւր չիլցի բռնել : Ինչ... կըսէի արդար գոյ-րութիւն մը բարբառն, ո՞վ գատել... հոտակ սէրէ, գորովէ շինուած այդ էսկը, որուն մի-տկ մեղքն էր «կանուխէն» սիրել սիրել... :

Ահարկ մը ձգէ՛ վար, դրախտիդ փեռ-րային լուսամուտէն նայէ՛ վար մէջ մը, տես թէ՛ սա օրէն ի վեր ինչ ստիպիլի աւերներ

դործուած են հոգիիս մէջ. ըսէ, ինդրեմ, մոռացօնքի քօղը եկած է երբէք վարագուրել իմ աչքերէս՝ քու պատկերդ տարիկի, ու ցայ-սօր, երջանկութեանդ դեռ տաք մոխրնե-րուն վրայ սիրոյ չէնք մը կառուցած եմ եր-բէք. ո՞վ դուն որ ասուպ մըն էիր ու մարեցար՝ վերջ փայլելու համար, ո՞վ դուն որ ծաղիկ մըն էիր ու թօշնեցար՝ եղեմին մէջ բացուե-լու համար... :

... Իրիկունը կը դողդողար դեռ հորիզո-նի լուրթ պատանքին վրայ. նուազկտ լոյսեր ցրցընելով չորս դին, մինչեւ պատուհանիս բերեղ քառակուսիներուն վրան, որոնց կտին գլխիկոր նստած էի ես՝ յիշատակներուս սե-լիբքը թղթաւորով, ուր մեռնողի մը վիպակը կար դրուած :

Ձեք դիտեր ինչ խոր թախիծ մը ունի իր մէջ, սղաւորի ինչ անվերլուծելի թախիծ մը՝ կիրակմուտքն իր խուկի մեղի բուրումնաւէ-տութեամբ, երբ վերջապէս ալ գայ վարա-գոյններէն ներս մաղուիլ, սենեկին լուս ա-ւարկաներուն վրայ թափելով իր հիւանդ սովունութիւնը... :

Իսկիւնտար

ԴԱՇՏՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կէս օրէն երեք չորս ժամ վերջ, երբ քա-ղաքին մէջ ջերմութիւնը կը սաստկանայ և տաք չողիլի ալիքներու պէս մերթ ընդ մերթ մեր վրայ կը խուժէ, ընդհանուր մեղկութիւն մը կայ ամենուն վրայ. ամայի, անշուկ փո-ղոցներէն անցնողները կամայ կամայ կը քա-լեն՝ ջերմութեան անաւանների բեռին տակ ընկճուած : Խանութի միջնորդը շատ նեղ կու գայ այլ ևս ինձի, ու կը մտածեմ իշու-կովս պոստ մը ընել՝ երթալով մինչեւ մօտա-կայ դիւղ մը :

Հաղիւ քաղաքէն դուրս կենեմ, աչքիս տաճեւ կը պարզուի անասնոս խողանակա-ձեւ փռուածքը սակեղոյն արտերու՝ որոնց վրայ կարգով կամ ցանցաւ գլխուած են որա-ներու խաչածեւ կոյտերը, «աօքուրճին»ները : Եղիպտացորենի և ձմերուկի արտերն, այ-գիներն են միայն՝ որ իրենց աղու կանանչովս այս ձերմակ սակի դոյնին մէջ, խոշոր պիտա-կաւորում մը կազմելով՝ մեռնող մայրսին կա-նանչ թեւերուն թափթիւքով գարնանային ողեւորութիւնն մաս մը պահած են իրենց մէջ :

Առիւն արտերու մէջ կ'ընեն, մանուկներ ձերմակ լաշակներով արեւին տակ՝ երբեմն ձերմակ վրանի մը շուքին նստած՝ սոխերն ու սխտորները կը շարեն՝ անոնց ծայրերն հիւ-սելով. անդին, չհնճուած արտերու մէջ, աղ-ջիկներ, կ'ընեն, մարդիկ «տոօկման»ի մը ա-ստճարովութեամբ կը հնճեն գլուխին կախ, կաշիէ գողնողներով և ձերմակ լաշակներ կապած իրենց գլուխը : Իրենց ձակաւանները կը փայլին արեւին տակ կաթիլ կաթիլ հոտոյ քրտինքէն : Յամբօրէն կը շարժեն անոնք իրենց փայլուն մանդաղ արեւէն մրկուած ձեռքե-րով՝ իրենց աշխատանքին ծանրութեան գի-տակցութիւնն ունենալով :

Ճամբան, լայն ճամբայ մը փռելից ու խոր-դուրորդ — որ երկարելով մինչեւ դիմացի բը-լուրն՝ հորիզոնին մէջ կանհատի — իր ալիւրի պէս բարակ, գեղին փոշիներուն մէջէն արե-րեւին յորդ լայն անդադարձներով աչքերս կը շարժեն, հոգերուն տակն այրող դժուարի մը

մէջէն անցնող հով մը վեր կենէ գետնէն և կայրէ երեսս : Խեղճ իշուկս արդէն ծոյլ, եր-թալով կը կամայցունէ քայլերը. կը հարուա-ծեմ գինքն անխնայ. խեղճը ծուռ ծուռ կառ-նէ քանի մը քայլ, և ահա դարձեալ կը թուէ-նան իր ջիւղերը : Ահանջները որք զով օդին ձիգ վիճակ մը ունին, վար կախուած կերե-րան քաղելու միջոցին. իր առուգութիւնն ու զօրութիւնը հալած են կարծես այս ջերմու-թեան մէջ :

Բլուրէն վեր, աջ ու ձախ կը հանդիպիմ ձմերուկի արտերու, որոնց մէկ բարձր կողմը հաստ խոյրի մը վրայ հաստատուած եռան-կիւն խըրճիթին առջեւ չորս տնկուած սկանե-րով հովանոց մը կայ կաշիի չորցած տերեւ-ներով ծածկուած՝ որք կը խշտան երբեմն՝ օդի ամենափոքր թրթուռներուն իսկ : Ձմե-րակներն ու սկիւրը գետնին վրայ սողացող բարակ ցողունի կարուած տերեւներուն մէջ գնդակի ձեւով կամ ձուածեւ ցանցնուած են :

Բլուրին դադարէ կը հասնիմ վերջապէս, տակից դարձեալ կ'սկսի արտերու անհամուռ և միօրինակ փռուածքը մինչեւ դիմացի կա-պոյտ լեռնադիմացին ստորոտը՝ երբեմն ձորէ մը կամ գլխանկարէ մը ընդհատուելով : Վա-ր լայն ձորին մէջ, գլխը կերեւայ քանի մը տուներէ՝ բաղկացած. բարձր կաղամախնե-րու դադարի կանանչ փռններն և ցած յար-գէ տանիքներով տուներու մէջ մէկ երկու չնքի կ'ըմբարներու կանոնաւոր շարուածքը առաջին անգամ մարդուս աչքին կը դարձնեն, տեղ տեղ, կալերուն մօտ բրդածեւ կամ տա-նիքի ձեւով շարուած սակեղոյն արմախներու շորցած գլխեր կան :

Չառիմարին կէսին վրայ կը հանդիպիմ գնդու մը՝ որ գլուխը կախ մէջքը, ձեռքերը չորնող մարդու մը պէս կը քալէ. իւրաքան-չիւր քայլին՝ յօդուածներէն զատուածի պէս կը ցնցուի ամբողջ մարմինը. գլխով է թերեւս : Իր աղւտէն ամբողջովին սեւցած ֆէսին չորջը անխնամ կերպով փաթկուած «չմպէր»ին տակ — որուն մէկ ծայրը կերեւայ ախանջին ետեւ — պճաքուած, իւզոտ, փայլուն մագե-րու սեւութիւնը կը շարունակուի կնճռոտած, ցած ձակտին և իր ամբողջ գլխին վրայ : Խոշոր և իրենց ձերմակ ապխտակ ցով անար-տայայտիչ աչքերը գետնը յառած է անը-պատակ : Ֆիթը քիչ մը տափակ, բերանը խո-շոր և չրթունքները դուրս դարձած են կուրծ-քը բաց շապիկին տակէն սեւի-սեւ կերե-ւայ. բզկտուած գօտին վար լինալու վտան-գին մէջ եղող հազար տեղէ կարկտուած «բօ-թուրին» վրայ փաթկուած է : Վարը տափա-րակ դաշտաղեանի մը վրայ կերեւան իրենց սեւ մագէ շինուած կտուէ՝ ծածկոյթով եռան-կիւն վրանները :

Գնչուն ետեւս թողով՝ դեռ չհնճուած ցո-րենի արտերու մէջէն բացուած նրբաղիներէ անցնելէ յետոյ՝ վերջապէս գլխը կը հասնիմ լայն, աղբերէն սեւցած, և հաւերու բողե-րու և հնդկահաւներու հեաքերով լեցուն ճամ-բէ մը : Լայն դուռն մը առջին եմ հիմայ. ներս կը մտնեմ և իշուկս ախտը կապելէ յետոյ՝ ընդարձակ բակի մը մէկ անկիւնը ծակուած ցած, նեղ դռնէ մը անցնելով ինքզինքս կա-լին մէջ կը գտնեմ :

Կալը խնամով հարկուած գետին մըն է, որուն մէկ կողմը շարուած են որաները. գէ-ղին վրայ միայն հասկերուն բարակ մագերը կերեւան : Մաքուր մէկ կողմը դեռ նոր մա-ղուած ցորենի կոյտ մը կայ որուն մէջտեղը փայտէ թի մը տնկուած է : Ծեծուած արմը-

տիքը ժողովելու, հովուն տալու գործիքներ յարդի կոյտին վրայ, յարդէն չգառաւած ցորենին վրայ նետառաւած են: Գիւղացիները սեւ փաթտոցներով և այրած կաւ կարմիր երեսներով մարդիկ, նստած կամ փռուած են ցորենի կոյտին շուրջը «Մուկթար»ին կըստանան ցորենը չափելու համար: Գիւղէն անդին չանցնիր իրենց խօսակցութիւնը. կենդանի, արու, արտորդութիւն և ուրիշ ինչ որ կրնայ ըլլալ գիւղին մէջ. հիմա ցորենի կոյտին քանակութիւնը կուզեն աչքով չափել, յետոյ կը խօսին դեռ նոր ծնած ձիւս մը կամ ուրիշ ծնելիքի մը վրայ:

Մուկթարը վերջապէս կուգայ ու ցորենին մօտ հողի մը վրայ կը նստի ծաղապատիկ. եւ ընտանաւոր մը, չափը ձեռքը, կ'սկսի հպարտ ձեւերով չափել ցորենը երկայն եզանակաւոր ձայնով մը համբելով. երկու հողի ցորենի պարկը բռնած են: Ծեր մուկթարը ու գուրսէն մէկը իրենց սկիւտները ուժով ուժով քանջելով կը խօսակցին զի զին մէջ գործուած արմատաց փառներուն վրայ:

Չափելն աւարտելէ յետոյ ներս կը մտնեն գարձեալ: Մուկթար սեւ ու թափանձիկ մաւախուղի մը պէս տակաւ վեր կը բարձրանայ գետնէն և ամեն ինչ ստուերի մէջ կը թողու, իր մթնոթիւնը խառնելով նաեւ անդադաւ կաթնակապոյտին որ թանձրացած, մութցած է այլ եւս: Յերկուսան եւսացող տարուկեան տեղ՝ գիւղիւսներու թեթեւ սարսուռներ կուզան մթնադրոտին մէջ տարածել անուշ գովութիւն մը որ կը գրաւէ մարմինը: Յանկարծ բառաջիններ կը լսեն, կենդանիներն են որ կուզան անդի լայն ճամբէն. եղներ, կովեր, գամէշներ զանդաւ կը յառաջանան, փարախին մէջ մտնելու համար: Այդ կենդանիները կը ճանչնան իրենց գիւղերուն հանդադարանք՝ որ խցրէ հիւստած ցանկապատով վրան բաց բուրբառեւ տեղ մըն է: Յուրը, հաստ վիզով վիթխարի ջղուտ կենդանի մը գլուխը վեր տընկած կը քաշէ՝ երբեմն թնթաղելով օդն իր բառաջիններով: Իր առնական, աշխոյժ, կուրծի և տիրապետող ոգին բոլոր շարժումներուն մէջ յայտնի է: Միւս կենդանիներն ալ մտանաւոր վախկոտ յարգանք մը ունին անոր նկատմամբ և եղջիւրի հարուած մը ընդունելու երկիւզէն՝ անոր ճամբուն վրայ չեն կենար:

Ժամանակն անցած է, պէտք է քաղաք վերադառնալ. վերստին կը հեծնեն իշուկիս վրայ ու կ'սկսի միեւնոյն ճամբաներէն անցնելով՝ կամաց կամաց դէպ ի բլուրն ելնել, արդէն թանձրացած մութին մէջէն իշուկիս խրաքանչիւր քայլին՝ մտաւոր հորիզոնի կապոյտը անորոշ բաց դոյն մը կ'ստանայ և յետոյ անդի հորիզոնին վերջապատելին մեծած կարմրութիւնը կը յաջորդէ անոր՝ հեռագէտի տեղի կապիւր:

Քաղաքին մեզկ կեանքէն վերջ՝ դաշտերու ազատ օդը, ցորենուան տաքն ու հիւսկուսան մարմինը արտաքինու զովութիւնը, հսկայ բուսական հեռաւոր, անորոշ շրջապատը և մութ ձորերու մէջէն հոսող վտակներու շուրջը դրուած ստուերոտ ծառերու հսկայ զանգուածները — որոնց մէջէն լուսութիւնն ու առանձնութիւնը զանգուտի պէս կը խօսին — դաշտի դաւիկն աշխոյժն ու կորովը կուտան մարդու. ահ, այդ վայրկեաններուն կ'զգաս հոգիիդ իր կաշկանդումներէն ազատիլը:

Բլուրին դադարէն եմ, քաղաքը պէտքացող լոյսերու մէջ ողորդած՝ բլուրի մը ստորոտէն վեր կը բարձրանայ հորիզոնի կապոյտ կա-

նանջութեան մէջ հսկայ մզկիթներով վերջաւորուած:

Ու կը ճանբորդեմ ես արագ՝ կիսալուսնի մետաքսէ շղարչի մը մէջէն մաղուող նուազուն ցողքէն դոյացած ստուերիս հետ, որուն տակէն կը փախչին ճամբան ու փոշոտ թուփերն ու ծաղիկները:

Յանկարծ զիմացը փոշի մը և ճամբուն վրայ երկու գլուխներու կանոնաւոր բարձրացումը կը նշմարեմ: Երկրագործներ և անոնք հայր ու տղայ՝ որոնք տառապաղին աշխատութենէ մը վերջ՝ տուն կը վերադառնան իրենց եղներուն հետ այսպէս ուշ տուն: Ու կանցնիմ ես արագ՝ ետեւ թողլով արտերն ու որաները՝ որոնք կը դառնան կարծես ու կը մանեմ դարձեալ քաղաքին հեղձամեծուկ ու ծանր մթնադրոտին մէջ:

ՎԱՀԱՆ ԶԱՐԻՔԻՆԵԱՆ

28 յունիս 1894

Մալկարա

ՈՐԲ...

(ՅԵՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ ՔԱՂԱՅԱՆ)

Le son du cor s'allège vers les bois
d'une douleur on veut croire orpheline;
P. Verlaine

Հոն, այդ երեք կոր դերուսն գաղաւթին մէջ է, ու Մուկթար կը ծաղկի:

Անայի է հովան՝ ուր կը տեսնեմ զինքը յաճախ իյնալով աւելի՝ քան քաղելով:

Տառներու տարեկանէն կորուսած է իր ծնողքը ու անդու զուցամատ մը այդ օրէն «որ» բառը դրած անոր հոգիին ալքերուն մէջ ուժով արտայայտութեամբ:

Իր ծնողքին անուշ խանդաղատանքը սրուն մէջ կը փաթթուէր երբեմն, երբ մանուկ էր դեռ, այն արշալոյսի արմուշքը, զոր մայրը կը հոսեցնէր անոր սրտին մինչեւ ամենամեծ ծաղիկներ, ու ծիծաղիտ ապագան, որ ծածանէ, հրախաղութիւն մըն էր մեզկ կապոյտի մը մէջէն շեշտուած՝ իրենց արտում, մարած ստուերները միայն կը պտտուէին հիմա անոր գաղաւթար ճակարին շուրջ: Ու յոգնած կեանքի մը թուլ տաղտուկին տակ՝ միայն յիշատակներու ազատ մշտնէն մէջ միայն կը սեւեռէր ուր խոնկի, աղօթքի ու խորհուրդի տարբերութիւններ կը քնանային...:

Մութին էր իր ընկերը, իր քայլը. անոր ծոցը կը տանէր կարծես իր վիշտէն՝ ծծուած սպունդ հոգին ու իր սեւեռումները երկար ու անքիթիթ, որոնք հրաշալի մեղալոյսի մը հիւսնէ խոտերուն կամ երազող ծովի մը խաժայթքումներուն մէջ կը մարէին, թափփի անհուն պղպուտներ...:

* *

Յանցաւոր ստուերի մը պէս, որ իր երազավաղ սողնակները կը պտտուէն մալկարա վիհերու մէջ՝ հէգ Որբը, անձրեւոտ օր մը, կատաղի արագութեամբ իմ կողմն կուգար: Զգացած ստուերն անպատմելի էր: Ուղեղի գանկիս տակ կը հեծէր. կարճ բարեւոյ մը որ, աւելի հրաժեշտ մըն էր, թափառիկ նայուածք մը թրթռացող մարմնիս վրայ, որուն տակ հոգիս ստուեցաւ:

«Վերջապէս նման մեղամաղձիկ՝ կեանքս հիւսնէ ցոյք մըն է, բարեկամ, որուն կէտ կէտ նիհարնալը ու մեռնիլը կը զգամ ամեն վայրկեան, ես մտապօնքն եմ, ինչպէս են իմ

նմաններս, մութին մէջ գաղաւթի փթիթ ու թռչող ծաղիկներ՝ որոնք դոյն չունին, որոնք ճայն չունին, որոնք հոտ չունին...» Տառապանքին պահանջած քանի մը միտքաւորական խօսքերէն վերջ՝ իրարմէ բաժնուեցանք, ան յուսակաւոր, ես վառահար:

* *

Անիկայ խենդի պէս կը փախչէ ինկող գիւղերուն մէջ, որ իր թեւերը կը բանար անոր, կ'ստատուէր ու կիչնար: Ու սուգի բնիճող ծանրութիւն մը կը պզտորէր հոգիին եթեւրը: Ինչո՞ւ փախչէր ան, ինչո՞ւ գեղեւէր, ինչո՞ւ լար: Անկրաւ գոհ մը չէր ան: Ոճիւր բառուէր մըն է, ամօթի սայթաքում մը թէ միտք տրցուէր մը: Մհ, իրաւ, որի կեանքը ցցուած խորհուրդոտութիւն մըն է, անտանելի վնասում մը, կարծր ու չոր շուան՝ որուն վրայ վիշտը իր լարախաղացի արտում կատակերգութիւնը պիտի խաղար մինչեւ իր անկումը:

Ու հեռաւոր պատկերի մը մէջ, զոր գիւղերը իր սեւ փրփուրներուն անշարժ ծուխերով ու կանանչ, դալկահար լոյսերուն երազէ դոյներով կը խորհրդանկարէր հեռուն, հիւսնէալ ու տձեւ շաք մը իր նիհար սերտագիծը կը խառնէր...:

Մարիս մէջ կը շրջէին խառնակ բոլորքը փախիտաւ Մտածումին, մերթ հօր ու մերթ տիար: Այն իրական կեանքը որ կը քաշկուտուէր աչքին առջեւ՝ իր անլուր ցեխոտումով, մարիս առջեւ իր հիւսնի ու մարմնուկ բուսաւրատներով, երբէք չպիտի մոռնային: Միշտ կը խորհէին թէ, բնաւ չէր դառնում մէկը որ իր ծնողքէն վերջ մայր մը, գուարթուն մը կամ Բարութեան նուիրակ մը եղած ըլլար անոր, քովին, մօտին, անոր ճար բռնելով, չօչափելով խնամելու համար, ախանձէն վար հոսեցնելով քաղցրաւոր ու արտաքին բառերը գիւղանոյժ Գութին, չղագնելով իր աչքին հոգ չէ պատրանքը՝ գէթ սպրեւել բնական պէտքը, թէեւ ցուրտ ըլլայ աշխարհը ու մարդիկ՝ անտարբեր:

* *

Ո՛հ, դժբախտ մը եղաւ ան: Միտքաւորութիւնը անոր հոգիին չ'զգած՝ անհետ եղաւ: Զրկանք մըն էր տալու: Զոր ցողուն մը անպէտ ու գաղի անտուսնի պէս անկարելորդ ու փնտաղաւոր թշուառ: Ու արշալոյսը, երկընքին ստուերն ծաղիկը իր ամենէն տխուր շուրջ կաթեց անոր աչքերուն մէջ: Գիւղերը իր պատառով հիւսնէ անոր հոգին ու ստուակ մը մինչեւ իսկ իր անուշ ու զով երգը զանալով անոր՝ իր կարծր ցեխով անոր սիրտ մը շինեց: Ու մթնաղ անտառին մէջ, որ թափմ հեռապատկերի մը անհուն վսեմութիւնը ու մեղաւաղութիւնը ունի, նիհար ծառերու տերեւներ իրենց արտում համերգէն շեշտ մը տուն անոր...:

ՄԻՇԼԱՆ ՈՒՎՈՐԷԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տառը ամառան բացակայութենէ մը վերջը չորեքշաբթի մայրաքաղաքս հասաւ մեր սիրելի գրող Կոնստանտին Արշակ Էֆ. Զօրանեան, որ ինչպէս յայտնի է Բարիկ գայած էր իր գրական գործացումը կատարելագործելու համար: Ուրախ ենք տեսնելով որ մեր այդ կարող գրիչը աւելի լուրջ ու աւելի բեղմնաւոր կը դառնայ իր սիրելի ծննդավայրը, զոր շատ կարօտցած պէտք է ըլլար... Բարիկը մէջ:

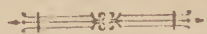
— Հրատարակուեցաւ «Տեսարան»-ի Ա. հատորին Բ. տեսարանին ալ, առաջինէն աւելի ընտիր բովանդակութեամբ: Երուանդ՝ իր «Յոռի գնահատում»-ին մէջ յաջողած և կարծիքներու լաւ գոհացում տուած է: Վահրամի «Տըպաւորութիւններ»-ը շատ ընտիր են, մանաւանդ «արդեօք կինն զմտաւ ամին...»-ին մէջ: Կէզրեւանի «Երջանկութեան հեռապատկեր» գէշ չէ. պարզ պատմութիւն մը ատկէ աւելի լաւ չէր կրնար գրուիլ: Հապա «Քանի մը օր միայն»-ը, Որբերեան՝ այդ պատառ մը քերթուածին մէջ անգամ մըն ալ ցոյց տուած է իր բանաստեղծական արժանիքը որ դժբաղդարար երբեմն կը ձաղկուի մասնաւոր չորամասութեամբ: Արգոմ Սիմոնի «Տժգունածներ»-ը սքանչելի է արդարեւ և վիպակին հանգոյցը անձկազին սպասումի մէջ կը թողու ընթերցողը:

— «Մասիս» քանի մը շարժի գաղար առնելէ վերջ հրատարակ հանած է նոր չղանի Ե. րդ թիւն ալ: Անոսթաք յարատեւութիւն կը մաղթենք մեր մանկավարժական թերթին:

— Չուղարկեան է Գ. չուգելով այլեւս Գաւար Նէմցիի հետ ունեցած գրական միջադարձութիւնը շարունակել «Արեւելեան Մամուլ»-ի մէջ, մեր թերթին միջոցաւ իր «վերջին պատասխան»-ը կուտայ անոր:

— Գաւարացի լաւ գրողներու թիւին վրայ Վահան Յարութիւնեան կուգայ 1 մըն ալ աւելցնել: Մաղկարացի «Կարօ»-ին հարազատ եղբայրը՝ գրականութեան գովելի ընդունակութիւն մը ցոյց կուտայ «Դաշտերուն մէջ» վերնագրով յօդուածին մէջ, զոր կը կրէ մեր այս օրուան «Ծաղիկ»-ը:

Յ. Մ. Ա

ԾԱՂԻԿԻ ԼՈՒՐՆԵՐԸ

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

Անցեալ կիրակի օր Տ. Բարթուղիմէոս Արքայան՝ պատարագ մատուց Գանտիլի Ս. Առաքելոց եկեղեցւոյն մէջ ի հանգիստ հոգւոց Սերովբէ և Սարգիս Կիրակէնիկեաններու: Ն. Գերասիմատու-թիւնը այս օր թիւ քահանայ ձեռնադրեց Սեօղեօյի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն համար՝ նոյն գիւղացի տիրացու Մինաս Տ. Նիկողայսեանը՝ որ կանխաւ որոշուած էր Կրօնական ժողովէն:

Տ. Բարթուղիմէոս Արքայան վաղն ալ պիտի պատարագէ Բումելի Հիւարի Ս. Սանգուիստ եկեղեցւոյն, որուն խօնախըմբութիւնն է:

— Կիրակի օր Տ. Արքայան Եպիսկոպոս Մամիկոնեան Գում-Գարուի դրօն եկեղեցւոյն մէջ պատարագ մատուց և «աւուր պատշաճի» քարոյէն ետքը յայտարարեց թէ, ինք բարձրագոյն զերծ է նոյն եկեղեցւոյ մէջ իր քարոյչութեան ժամանակ խաչի, շապիկի, վարագոյրի և որ կարեւորն է, վարժարանի շինութեան համար հաւաքուած դրամի պատասխանատուութենէն և թէ, ժողովուրդը պէտք է թաղ. Խորհրդին դիմէ տրուած նուէրներուն՝ տարիէ մ'աւելի ժամանակի մը մէջ՝ իր նպատակին ծառայած չլլալուն պատճառն իմանալու համար:

— Արքայատեանի թեմին առաջնորդ

Սուրբիոս արքեպիսկոպոսի կարգադրութեամբ՝ նախորդ առաջնորդ հանգուցեալ Մխիթարեան Արքայանի հարստութիւնը, Գաւրէթի Ազգ. վարժարաններուն, իսկ հանգուցեալ Խաչատուր վարդապետի կտակած գումարը՝ այն տեղ բացուելիք ընծայարանին յատկացուեր են:

— Կեսարիոյ բարեխնամ առաջնորդ Տ. Տրդատ Վ. Պալեան դրած է Պատրիարքարանին թէ, քոլէրային պատճառաւ տեղացւոց մեծ մասը ապրումաւ ճարելու անձկութեան մէջ կը գտնուի, ու թէ եւ ինք բրած է իր կողմէ պէտք եղածը, սակայն աւելի օգնութեանց պէտքն անհրաժեշտ է:

— Ենի գարուի Արքակոն Տ. Խաչատուր քահանան երկրաշարժի աղէտին օրէն ի վեր — մինչեւ քառասուն օր — ամեն ատու և իրիկուն մասնաւոր արարողութիւն ընել կուտայ թաղին եկեղեցւոյն մէջ և ժողովուրդը ապաշխարութեան կը յարգուի: Խոնարհարար կը շնորհատուինք Տ. Հայրը, որ մեր մէջ նոր Արծրունի մին է արդէն և իր դասակարգին օրինակելի վարք ու բարք մը ցոյց կուտայ:

— Կիրակի օր Քաղաքապետութեան կողմանէ եղած զեկուցման մը համաձայն Գում-Գարուի Մայր եկեղեցիին մէջ ծանուցում եղաւ թէ՝ որոնց տունը և խանութը որ վրած կամ անընակելի դարձած է և իրենք կարողութիւն չունին շինել տալու, պէտք է դիմեն թաղ. Խորհրդարանը՝ միասին բերելով իրենց Համախոյն ու կալուածական մուհակը և արձանագրել տան իրենց անունները:

— Սամաթիոյ արկածեալներուն ի նըպաստ հացադնի համար բացուած հանգանակութիւն մը 17499 դրշ. ի գումար մը յառաջ բերած է: Ասկէ վառ շատ մը բարեհալ անձինք մեծարանակ ձիթապտուղ, պանիր, բրինձ, սա ետլի հաց և ոչխար նուիրած են:

— «Առաքան»-ի արտօնատէր Միհրան Նազգաչեան՝ 300, և Գրիգոր Էվրէնեան 100 դրշ. նուիրած են Ազգ. Հիւանդանոցին՝ փոխան ծաղիկփունջի հանգուցեալ Կեսարացի մահաւոր Յակոբ Գոյում-ճեանի:

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Վեհ. Սուրբանին բարձր նախագահութեամբ կողմուած յանձնաժողովին դանձած գումարը — մէկտեղ առնելով նախորդ շարժութեան 1,786,359 դրշ. հասած է՝ 2,259,380 դրշ. 30 փրց. ի:

— Գերմանիոյ կայսրը 5000 մարքի չէք մը զրկած է ի նպաստ Պոլսոյ արկածեալներուն:

— Աւստրիոյ-Հունգարիոյ կայսրը 10000 ֆրանք նուիրել է ի նպաստ Պոլսոյ երկրաշարժին արկածեալներուն:

— Իզմիրի նպատաւատոյց յանձնաժողովը, որ ասկէ առաջ 1000 սակի գումար մը զրկած էր ի նպաստ Պոլսոյ արկածեալներուն, անկէ աւելի գումար մըն ալ հաւաքել է հոն, զոր ընդհուպ պիտի զրկէ Քաղաքապետութեան բարձր յանձնաժողովին:

— Անցեալ շաբաթ օրուան թուականով Բարիկէն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Պոլսոյ արկածեալներուն ի նպաստ նոյն քաղաքի մէջ բացուած հանգանակութեան արդիւնքը եղած է 205,850 ֆրանք: Լիոնի «Լա Քուռա» լրագրին բացած հանգանակութիւնն ալ մինչեւ յուլիս 19 հասեր է 2919 ֆրանքի, որով այս երկու հանգանակութեանց գումարը կը հասնի իր 9181 ու կէս Օսմ. սակի:

— Տարտանելի կառավարչին նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբ մը 26000 դրշ. հաւաքել է ի նպաստ մայրաքաղաքի արկածեալներուն:

— Աղեքսանդրիոյ մէջ նոյն նպատակաւ հանգանակութիւն մը բացուած ըլլալով, Խըտիվը հրամայել է 250 սակի զրեւ իր անուն:

— Պ. Նակիմարէր Պոլսոյ արկածեալներուն ի նպաստ 5000 ֆրանք ալ զրկած է Մեծ եպարքոսին:

— Չորեքշաբթի օր Պարսից Շահին ծնընդեան 64րդ տարեդարձն ըլլալով, դեսպանատան մէջ ընդունելութիւն կատարուեցաւ և զիշրը լուսավառութիւն եղաւ: Նապէտափն շահը 46 տարիէ ի վեր կը թագաւորէ:

— «Իբրամ» և «Նէսլուդոս» օրաթերթերը՝ որ ժամանակէ մը ի վեր դադարման դատապարտուած էին, սկսան վերադառնալ հրատարակուիլ:

Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն

Քորէա թերակղզին՝ որ ցամաքին կցուած ըլլալով, աշխարհագրական տեսակէտով աւելի մօտ է Չինաստանի, քերթերս առիթ տուաւ պատերազմի մը ծարունի հետ: Առաջին յարձակումին մէջ Չինացիները յաղթ ունեցան Եաչանի մօտ: Անգլիական Քաուչնկ փոխադրանաւոր փարձու տրուած էր չինական կառավարութեան՝ զինուորներու փոխադրութեան համար, խորտակուեցաւ ծարունցիներէն:

Ռուսիա ամեն ջանք ի գործ կը դնէ Անգլիոյ օգնելով Չին և ծարունի խնդրը կարգադրելու, և կ'ըսուի թէ, եթէ այս ձեռնարկը չի յաջողի, որչա՞ծ է արդիւր ու է եւրոպական պետութեան մը Քորէայի մէջ տիրապետող զիւրք ունենալ:

Մանուրիէն եկող 20000 հոգիէ չինական բանակ մը անցեր է Քորէայի սահմանադրութիւն: Բազմաթիւ չինացիներ Ս. Ֆրանչէսքովէն ծամբայ եկեր են երթալ մասնակցելու ծարունի դէմ բացուած այս պատերազմին: Յուլիս 26-27 ծարունցիք յարձակեցան Չինացւոց վրայ, սակայն ստիպուեցան նահանջել: Յուլիս 29ին ծարունցիները Օչուհա գործարարին հրամանատարութեամբ Սէքուանի մէջ ճակատամարտ մը ունեցան Չինացիներուն հետ, որ տեւեց 5 ժամ. այս վերջինները ստիպուեցան փոխալի Քոչիու, ծարունցիներու 5 սպայ և 70 զինուորներուն փոխարէն տալով 500 մեռնող ու վիրաւոր:

— Լոնտոնէ օգոստոս 3 թուով հասած հեռագիր մը կըսէ թէ, ամերիկացիք զինուոր հանած են Քորէայի ցամաքը՝ պաշտպանելու համար Ալուլի դեսպանատունը:

— Օգոստոս 8ին երկրաշարժի պատճառ ցրեցումներ զգացուեր են Սիկիլիոյ Էտնա լեռան ստորոտը՝ ուր տուներ և եկեղեցիներ կործանուեր և մեծ փրաններ պատահել են:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄԱՅ

Օսմ. լեռան 100 զուրուշէն

Մէճիտիյէ	108 2	Բուսիոյ բօլ	89 35
Քաւարդ մէճիտ	107 10	Նաբոլէոն	87 19
Մանր մէճիտ	102 20	Դրիմից	51 10
Մէթալիք	97 50	Անգլ. լեռ	110 8
Գոնսուրիտէ	27 17	Բ. երկ. Ք. 123	563 2

Մանէթ թղթագրած 8 30

(Շաբ. և վերջ.)

ՄԵՐ ՊՈԼՍՈՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրուի «Ծաղիկ»ի Պաշտպան Բաժանորդներէն մեր ցրուիչ Պ. Վահան Բեհեհեանին յանձնել «Ծաղիկ»ի միամտայ բաժնեգիրն՝ փոխարէն ստանալով իրենց անուան գրուած ընկալազիրը:

ԽՆԴՐԱՆԻ ՄԸ

«Ծաղիկ»ի մէջ հրատարակուելու համար ձեռագիր զրկելու բարեհաճութիւնն ունեցողներէ կը խնդրուի, յօդուածը գրել թղթին միայն մէկ երեսին վրայ ու խնամք տանիլ ձեռագրին մաքրութեան, որպէս զի գրաչափը կարենայ զիւրութեամբ կարդալ զայն:

ՎՐԻՊԱԿ

Անցեալ շաբթուան «Ծաղիկ»ի 83րդ երեսին Բ. սիւնակի երեք աստղանիշէն ետքը սկսող հատուածին 7րդ տողը գտնուած «բոլոր»-ը «խոշոր», 85րդ էջին Բ. սիւնակի 11րդ տողին վրայի «կաթնագին» բառը «ջութակին» և Գ. սիւնակի 8-9րդ տողը՝ «ձանդիւններով»-ը «հանդիւններով» պէտք է ըլլան:

ՉԵՆԻ ԸՆԴՈՒՆԻՐ

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գաւառներէն թերթիւն հրատարակչին ուղղուած շատ մը նամակներ «Ծաղիկ»ի բաժանորդադրութիւնը կը խնդրեն, այլ և այլ արտաճառներով յետաձգելով բաժնեգիրն: Ուստի այս անգամ կը ծանուցանենք թէ՛ չենք կրնար ապագայի բաժանորդադրութիւն ընդունիլ, քանի որ «Ծաղիկ»ի տարեկան բաժնեգիրը կարեւոր դամար մը չէ, և երկար բարակ հաշիւ բռնելը չարտեր:

ՄԱՍՆԱՌՐ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Խաղինէի Ֆիւնուս» թրքերէն շաբաթաթերթը ուղերւոյ օգտակար և զխրատմասչիլ ընել Օսմաներէն գիտցող «Ծաղիկ»ի բաժանորդներուն տարեկան բաժնեգիրն փոխանակ 23ի լընցուցած ենք,

ՄԻՄԻԱՅՆ 10 ՂՈՒՐՈՒՇԻ

خزينة فنون

ԽԱՉԻՆԷԻ ՖԻՒՆՈՒՍ. — Ետբաժնակ երթ-Գրական, Գիտական և Բանաստեղծական. ամէն հինգշաբթի կը հրատարակուի, Ծաղիկի հրատարակչին գրատունէն: Թերթը կը բաղկանայ ութն երեսներէ, ունենալով իր մէջ առանձինն երկու թերթիւն եւրոպական ու տեղական կեանքերէ անդամ: Բարբառներ թերթը կը ծախուի 10 շաբաթի տարեկան բաժանորդադրին Կ. Պոլսոյ շաբաթ 10, քաւառներու համար 23 դրոշ: Եւ Եւրոպայի թիւերը յանձնուած է կարող և ծախի գրիներու, որք ամէն բանէ աւելի հոգ կը տանին ոճին միօրինակութեան և լեզուին կանոնաւորութեան:

ԱՍՐԻ ՔԻԻԹԻԻՊԻԱՆԷՍԻ ՀԻՔԵԱՅԷԼԷԻ. — Թուրք գրագէտներու գրչէն ելած պզտիկ պզտիկ վէպեր են, ընտանեկան և օտար կեանքէ առնուած, մինչեւ ցարդ հրատարակուածներու թիւը կը հասնի տասն և մէկի: Առանձին առանձին կը ծախուին հաւաք քսան, երեսուն, քառասուն և յիսուն փորայի: Ա. Բողջին գինը 9 զը. կը բռնէ:

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

ԹԱԳԻՈՐ ԶՐԱԳԵԱՆ

Տարիներէ ի վեր համառաւոր ֆէպիւս ըլլաւ կարգաւոր մէջ ԱՄԲԼՈՒԱՆԷ, այժմ մասնաւոր աշխատանոց մը բացած է Իւսկիւտար, Վանքին Պաղ, Թեքէի զխմացօրը, և իրեն զխմող յաճախորդները պէտք եղածէն աւելի գոհ կ'ընէ: Գիները ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ:

ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ ՍԻՒՍԷԱՆ

Պատիւ ունի ծանուցանել իր ընդմիջիւ յաճախորդաց թէ՛ երկար տարիներէ ի վեր Մեծ-Շուկայի Վալփաքըլար պաշը փողօցին մէջ՝ ունեցած «Տրեք-լի» կամ «Ոսկի արծիւ» անուանով հանրածանօթ յաճառատունը փոխադրած է, Պապը-Ալի ճատտէի, Արքեպիսպոս պաշը՝ Հաճի Ֆէթիմաճ Լ. Ֆի Նորաշին ապարանքին ներքեւ, թիւ 50 և 52:

Յիշեալ վաճառատան մէջ կը ծախուին ապածոյի, ճերմակեղէններու և բրդեղէններու ամեն տեսակները խիստ գոհացուցիչ գներով: Կաճախորդները շատ գոհ պիտի ըլլան եթէ անգամ մը բարեհաճին այցելել:

ԱՐՏՕՆԱՍԷԼՐ Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՑ

ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ

ՄԷՃՄՈՒԱՅԻ ԹԱՊԻՐԱԹԸ ԲԷՍՄԻՅԷ

Կառավարական ամէն կարգի պաշտօններու գաղղիներէն և թուրքերէն համապատասխան անունները պարունակող կարեւոր գործ մ'է: Գին 2 զը:

ԱՐԶՈՒՆԱՆ ԶՈՃԱՍԸ

Այս կարեւոր հեղինակութիւնը որ գեանի մը տիրանալու խնդրոյն առթիւ ծագած վէճերը՝ օրինական սահմանէ մէջ կառավարական գաղափարաց ներկայացնելու և բողբոջողներու պատրաստութեանց եղանակն ու նմոյշը ցոյց կուտայ, պիտի բարկանայ եօթը դրոշմէ: Առաջինը հրատարակուած է արդէն և կը ծախուի 100 փորայի:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կ. Ի Ն Ճ Ի Ճ Ե Ա Ն ՈՐ Դ Ի Ք

ՊՈԼԻՍ, ՄԱՐԲՈՒՃՈՂԱՐ, ՔԻԻԶԻԻՔ ԱՊՈՒՏ ԽԱՆԻ ԿԻՑ 4-6

Այս ընդմիջեալ համառաւոր վաճառատունը որ Կարգական և Ամերիկեան ճարտարաւեստութեանց ճշմօրիտ ցուցահանդէս մըն է, ընդարձակ շէնքի մը արահներուն մէջ իր Պոլսեցի ու Վաւառացի յաճախորդաց արամադրութեան ներքեւ գրած է մետաքսէ, բրդէ, գթանէ, բամպակէ, ֆիլտրոսէ, ամառնային և ձմեռնային այլ և այլ հագնելիքներ, գուլպա, թաշկինակ, ֆանել, խալիւ, անձեռոց, բլազրոն, փողկապ, վիտի, գօտի, ժաքթ արանց և կանանց, միս, պէլզա, շալ, քարիւշէն և այլն: Խուրակներ, թօհա-ֆիլէի ամէն տեսակ առարկաներ, դանակեղէն և այլ մանր երկարեղէններ, զմեղի, մկրտա, աճիկ և այլն: Չանդան տեսակ բանուածներ՝ ոսկի, արծաթ և նիքել ժամացոյցներ (մինչեւ քառորդ տուղին), փանտիւլ, շղթայ, զանգակ, Անուշահոտներ, ծխախոտի և սիկատի տուփեր, ամէն տեսակ կոճակներ, այլ և այլ կաշեղէններ, աիկանց պայուսակներ, արմնիկներ, ֆէնիքս, արօզա, արիսթոն, խղանակներ (Ֆրէշ): Անկողնոյ ծածկոյթ (րիբէ և բուրդ), սեղանի սարսք տլբարա: Ամենէն աւելի գոհարահաճներն ու ամենէն աւելի համեստ բաւկի տեղերն հաւատարապէս գոհ կրնան մնալ: Ընդարձակ գործառնութիւնը գաւառներու հետ: Յանձնարարութեանց շուտ և ճիշդ գործադրում: Երաշխատեալ մեծաքանակ գնորդներու ապագի պ կը արուի: ԴՍԱ ԹԱԽԷԼ, ԶԻՉ ԴԱՆԻՔ, այս է 34 տարիներէ ի վեր հաւատարմած այս վաճառատան նշանաբանը, ՍԱԿԱՐԱՌԻԹԻՒՆ ԶԱՅ

1-20

Կ. Պոլիս, Մահմաւ Փաշա Գորպաճի Խանի կարգը թիւ 64

ՆՈՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԸՆՏԻՐ ԹԷՅԻ

Մեր վաճառատունը, որ ուղղակի Չինաստանէ և ճապոնէ բերել ստանաւ ընտիր թէյ-յերու կեղտն մըն է, թէ իր թէյերու աղէկութեամբ և թէյ զինեալն անհամեմատ աժա-նութեամբ քիչ ատենուան մէջ թէյատչներու մեծ քաջալերութեան արժանացած է, ամեն անոնք որ կը փախազին ընտիր և միանգամայն աժաւ թէյ զնէլ, թող հաճին այցելել մեր վաճառատունը, անդամուան մը փորձը մեղք չէ:

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ ուռուական ընտիր սամավարներ, թէյատմաններ են. ևն. միշտ ընտիր, միշտ ուժան:

ԱԶԻ. — Կեղծերէն զգուշանալու համար կ'աղաչենք որ ամէն առաւելու վրայ մեր վերոգրեալ մարգան փնտռէք: